

1.1 ความสำคัญของปัญหา

นโยบายการพัฒนาเมืองหลักของประเทศไทยได้ถูกริเริ่มขึ้นครั้งแรกในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ:255-256) ที่มีสาระสำคัญคือการกระจายความเจริญออกไปจากกรุงเทพฯ โดยการพัฒนาเมืองหลักขึ้นในส่วนภูมิภาคเพื่อเป็นการสกัดกั้นการอพยพจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ และเพื่อเป็นศูนย์กลางการกระจายความเจริญออกไปสู่ชนบท โดยเมืองหลักในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี นครราชสีมา และอุบลราชธานี

การพัฒนาเมืองหลักตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและนโยบายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กล่าวคือในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ:184-185)นี้ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเมืองอย่างเป็นระบบ มีการพัฒนาระบบเมืองหลัก เมืองรองและชุมชนชนบท นอกจากนั้นยังได้มีการกำหนดเมืองหลักเร่งรัด และเมืองหลักระดับรองขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมืองหลักเร่งรัดได้แก่ ขอนแก่น นครราชสีมา เนื่องจากจะก่อให้เกิดแกนการพัฒนาที่สำคัญขึ้นระหว่างสองเมืองนี้ และจะช่วยเชื่อมโยงต่อเนื่องกับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งอยู่ตอนล่างลงมาอีกด้วย เมืองหลักระดับรองได้แก่ อุดรธานี โดยเมืองหลักเร่งรัดจะได้รับการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) สำหรับเมืองหลักระดับรองจะเริ่มให้เตรียมการต่อไป เนื่องจากเหตุผลทางด้านงบประมาณมีจำกัด ประสบการณ์การพัฒนาเศรษฐกิจและบริการพื้นฐานมีน้อย

ดังนั้นเมืองนครราชสีมา และเมืองขอนแก่น จึงได้รับการพัฒนาให้เป็นเมืองหลักหรือเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นรูปธรรมตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เรื่อยมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) โดยในแต่ละแผนฯ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการกำหนดบทบาทเมืองศูนย์กลางความเจริญในการพัฒนาเพื่อให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าที่เกิดขึ้น โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ:153) เป็นแผนฯที่ระบุบทบาทของเมืองในการพัฒนาไว้ล่าสุดซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนาบทบาทเมืองศูนย์กลางความเจริญไว้ ดังนี้

เมืองขอนแก่น พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการบริการ การค้า และการคมนาคมขนส่ง และการศึกษาของภาค ที่สนับสนุนการประสานความสัมพันธ์ความช่วยเหลือให้กับกลุ่มประเทศ อินโดจีน

เมืองนครราชสีมา พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมของภาคที่เชื่อมโยงกับพื้นที่ ชายฝั่งทะเลตะวันออก

กล่าวได้ว่า ชุมชนเมืองทั้งสองแห่งได้รับการพัฒนามาตลอดเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี รัฐบาลได้พัฒนาเมืองทั้งสองอย่างมีระบบ มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และยังมีนโยบายการพัฒนาเมืองทั้งสองแห่งต่อไป เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของการ พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่สามารถบ่งชี้ถึงบทบาทที่ สำคัญของเมืองนครราชสีมาและเมืองขอนแก่นได้อย่างชัดเจน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ศึกษาถึงบทบาทหลักของเมืองทั้งสองแห่งในปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปและเสนอแนะแนวทางใน การกำหนดบทบาทของเมืองต่อไปเพื่อให้เป็นศูนย์กลางความเจริญภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ต่างทำหน้าที่ตามบทบาทอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับนโยบายและเป้า หมายของแผนฯที่ผ่านมาและที่จะดำเนินต่อเนื่องไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1) ศึกษาบทบาทและลำดับความสำคัญของเมืองนครราชสีมาและเมืองขอนแก่น เปรียบเทียบกับเมืองอื่นๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)

2) ศึกษาบทบาทด้านอุตสาหกรรม การค้าบริการ การศึกษา การสาธารณสุข และการคมนาคมขนส่งของเมืองนครราชสีมา และเมืองขอนแก่น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)

3) เสนอแนะบทบาทในอนาคตที่เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวโน้มในการพัฒนา ของเมืองนครราชสีมา และเมืองขอนแก่น

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

1) ศึกษานโยบายการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539)

2) วิเคราะห์ระดับความเป็นเมืองศูนย์กลางของเมืองนครราชสีมา และขอนแก่น และ บทบาทที่ถูกกำหนดไว้ในแผนฯ 7 รวมทั้งบทบาทสำคัญด้านอื่นๆ ได้แก่ บทบาทด้านอุตสาหกรรม

กรรม การค้าบริการ การศึกษา การสาธารณสุข และการคมนาคมขนส่งในช่วงแผนฯ 7 เพื่อให้ทราบถึงระดับความเป็นศูนย์กลางของทั้งสองเมือง ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

3) ศึกษาโครงสร้างของเมือง บทบาทด้านอุตสาหกรรม การค้าบริการ การศึกษา การสาธารณสุข และการคมนาคมขนส่ง ในช่วงแผนฯ 7 ของเมืองนครราชสีมา และเมืองขอนแก่น เพื่อนำไปสู่การเสนอแนะบทบาทเมืองในอนาคต

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาสำหรับการวิเคราะห์ระดับความเป็นศูนย์กลางของเมืองนครราชสีมา และขอนแก่น คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเปรียบเทียบบทบาทและลำดับความสำคัญของชุมชนเมืองในระดับเทศบาล ได้แก่ เมืองนครราชสีมา เมืองอุดรธานี เมืองขอนแก่น เมืองอุบลราชธานี เมืองสุรินทร์ เมืองหนองคาย เมืองชัยภูมิ เมืองศรีสะเกษ เมืองสกลนคร เมืองร้อยเอ็ด เมืองบุรีรัมย์ เมืองนครพนม เมืองมหาสารคาม เมืองบัวใหญ่ เมืองปากช่อง เมืองเมืองพล เมืองบ้านไผ่ เมืองกาฬสินธุ์ เมืองมุกดาหาร เมืองเลย เมืองโนนสูง เมืองยโสธร เทศบาลพิบูลมังสาหาร เมืองนางรอง เมืองอำนาจเจริญ เมืองหนองบัวลำภู เมืองสีคิ้ว เมืองชุมแพ

พื้นที่ศึกษาสำหรับการศึกษาโครงสร้างของเมือง และบทบาทของเมืองในรายละเอียด คือชุมชนเมืองนครราชสีมา และเมืองขอนแก่น ตามขอบเขตพื้นที่ของผังเมืองรวมกล่าวคือ

ชุมชนเมืองนครราชสีมา ได้แก่ ตำบลโคกสูง บ้านโพธิ์ ตลาด จอหอ หมื่นไวย หนองกระทุ่ม บ้านเกาะ พุดชา หนองจะบก ปรุใหญ่ หัวทะเล หนองบัวศาลา มะเรียง พะเนา ในเมือง สีมุม สุรินทร์ บ้านใหม่ โพธิ์กลาง หนองไผ่ล้อม หนองระเวียง โคนกรวด ขามทะเลสอ โป่งแดง กุดจิก นากลาง

ชุมชนเมืองขอนแก่น ได้แก่ ตำบลในเมือง สำราญ ศิลา แดงใหญ่ บ้านค้อ บ้านเป็ด บึงเนียม พระลับ เมืองเก่า บ้านหว้า ท่าพระ

1.4 ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1) ศึกษา ทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2) ศึกษาโครงสร้างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และนโยบายการพัฒนาเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

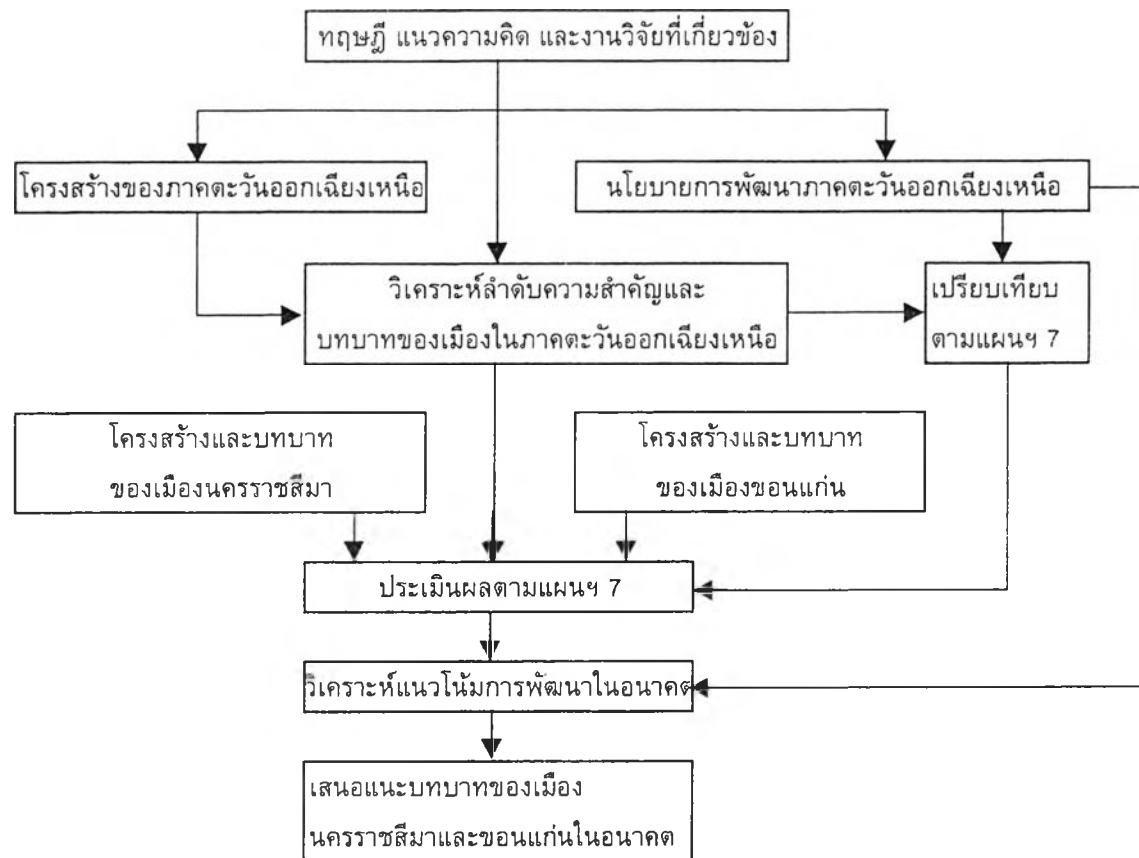
3) วิเคราะห์ลำดับความสำคัญของเมืองและบทบาทด้านต่างๆของเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ Scalograms Analysis

4) ศึกษาโครงสร้างและบทบาทด้านต่างๆ ของเมืองนครราชสีมาและเมืองขอนแก่น

5) เสนอแนะบทบาทของเมืองนครราชสีมาและเมืองขอนแก่นในอนาคต

(แผนภูมิที่ 1.1)

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา

1.5 ข้อจำกัดในการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีข้อจำกัด 2 ประการได้แก่

1) ข้อจำกัดด้านข้อมูล สถิติ และเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ เช่น ไม่สามารถหาข้อมูลได้ตรงตามต้องการเนื่องจากไม่มีการจัดเก็บ หรือมีการจัดเก็บไว้แต่เป็นข้อมูลคนละระดับกับความต้องการ แต่ละหน่วยงานเก็บข้อมูลคนละช่วงปีทำให้ฐานข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาไม่ตรงกัน ซึ่งอาจทำให้การผิดพลาดในการศึกษาเกิดขึ้น

2) ในการศึกษาที่มีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ เนื้อหาในระดับภาค และเนื้อหาในระดับเมืองถึงสองเมืองด้วยกัน จึงทำให้เนื้อหาอาจไม่ครอบคลุมในรายละเอียดมากนัก

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงผลในการพัฒนาตามนโยบาย และเป้าหมายการพัฒนาเมืองนครราชสีมา และขอนแก่น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7

2) ทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่เด่นชัดของเมืองนครราชสีมา และขอนแก่น

3) ทราบถึงบทบาทในอนาคตของเมืองนครราชสีมาและขอนแก่นที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของเมือง